

Uchwała z dnia 5 marca 2009 r., III CZP 3/09

Sędzia SN Irena Gromska-Szuster (przewodniczący)

Sędzia SN Marian Kocon

Sędzia SN Dariusz Zawistowski (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Bartłomieja P. i Beaty W.-P. przeciwko "T." S.A. w W. o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 5 marca 2009 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy we Wrocławiu postanowieniem z dnia 30 września 2008 r.:

„1. Czy sądowy tytuł wykonawczy wydany przeciwko dłużnikowi, co do którego następnie ogłoszono upadłość traci z mocy prawa wykonalność w części co do której wierzytelność nim stwierdzona została umieszczona na prawomocnej liście wierzytelności sporządzonej w toku postępowania upadłościowego?

a w przypadku odpowiedzi negatywnej:

2. Czy umieszczenie wierzytelności na prawomocnej liście wierzytelności, sporządzonej w toku postępowania upadłościowego stanowi zdarzenie określone w art. 840 § 1 punkt 2 k.p.c., skutkujące możliwością pozbawienia wykonalności sądowego tytułu wykonawczego, wydanego przeciwko upadłemu dłużnikowi przed ogłoszeniem jego upadłości?"

podjął uchwałę:

1. Sądowy tytuł wykonawczy wydany przeciwko dłużnikowi, co do którego następnie ogłoszono upadłość, nie traci z mocy prawa wykonalności w części, co do której wierzytelność nim stwierdzona została umieszczona na prawomocnej liście wierzytelności sporządzonej w toku postępowania upadłościowego.

2. Samo umieszczenie wierzytelności na prawomocnej liście wierzytelności, sporządzonej w toku postępowania upadłościowego, nie stanowi zdarzenia określonego w art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Fabrycznej wyrokiem z dnia 14 maja 2008 r. pozbawił w części wykonalności nakaz zapłaty wydany w dniu 27 czerwca 2003 r. przez Sąd Okręgowy we Wrocławiu, w zakresie, w jakim stwierdzona nim wierzytelność wobec powoda Bartłomieja P. została ujęta na liście wierzytelności w postępowaniu upadłościowym prowadzonym przez Sąd Rejonowy w Opolu, który postanowieniem z dnia 9 września 2004 r. ogłosił upadłość powoda. Sąd Okręgowy we Wrocławiu, rozpoznając apelację strony pozwanej od wyroku uwzględniającego powództwo i apelację powódki Beaty W.-P., której powództwo zostało oddalone w całości, powziął wątpliwość, czy sądowy tytuł wykonawczy wydany przeciwko dłużnikowi, co do którego następnie ogłoszono upadłość traci z mocy prawa wykonalność w części, w której stwierdzona nim wierzytelność została umieszczona na liście wierzytelności sporządzonej w toku postępowania upadłościowego, a w braku ku temu podstaw, czy umieszczenie jej na tej liście stanowi zdarzenie określone w art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c., uzasadniające pozbawienie wykonalności sądowego tytułu wykonawczego w tym zakresie. Zagadnienia te przedstawił do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu na podstawie art. 390 § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przedstawione zagadnienia prawne wiążą się z oceną relacji istniejących pomiędzy sądowym tytułem wykonawczym a prawomocną listą wierzytelności sporządzoną w postępowaniu upadłościowym, obejmującą także wierzytelność stwierdzoną tym tytułem, przy uwzględnieniu, że wyciąg z listy wierzytelności stanowi w świetle przepisów ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm. – dalej: "Pr.u.n.") tytuł egzekucyjny. Prawo upadłościowe i naprawcze nie reguluje tej kwestii w sposób kompleksowy, jedynie art. 295 ust. 1, odnoszący się wyłącznie do upadłości z możliwością zawarcia układu, stanowi, że ujęcie wierzytelności stwierdzonej tytułem wykonawczym na liście wierzytelności w tym postępowaniu powoduje utratę mocy uprzednio wydanego tytułu wykonawczego z mocy prawa. W literaturze prezentowane jest natomiast stanowisko, że przepis ten powinien być w drodze analogii stosowany również w przypadku ujęcia wierzytelności na liście w postępowaniu upadłościowym, obejmującym likwidację majątku upadłego. Sąd Okręgowy przyjął zasadnie, że uznanie tego poglądu za usprawiedliwiony

wykluczałoby możliwość domagania się pozbawienia wykonalności tytułu wykonawczego z powodu ujęcia wierzytelności na liście w postępowaniu upadłościowym, skoro tytuł wykonawczy traciłby moc z mocy prawa i wówczas wchodziłoby w grę ustalenie tej okoliczności w postępowaniu sądowym. (...)

Przyjęcie konstrukcji utraty mocy obowiązującej tytułu wykonawczego z mocy prawa powinno opierać się na odpowiednim przepisie prawa, nie można natomiast wywodzić jej podstawy, jak przyjmuje się w literaturze, z „istoty rzeczy” i wiązać wyłącznie z istnieniem dwóch jednakowych i niezależnych od siebie tytułów egzekucyjnych. Z punktu widzenia interesu dłużnika sytuacja ta stwarza niebezpieczeństwo potencjalnego wykorzystania przez wierzyciela obu tytułów, niemniej dotkniętemu takim działaniem dłużnikowi przysługiwałyby środki obrony przed niezasadnie prowadzoną egzekucją, a po jej zakończeniu roszczenie o zwrot nienależnie wyegzekwowanego świadczenia i ewentualnie także roszczenie odszkodowawcze.

Wobec braku stosownej regulacji, nie ma zasadniczo podstaw do stwierdzenia, że samo ujęcie wierzytelności na liście w postępowaniu upadłościowym likwidacyjnym powoduje utratę mocy obowiązującej tytułu wykonawczego obejmującego taką wierzytelność, a przy założeniu, że dopuszczalne jest stosowanie analogii (w tym przypadku art. 295 ust. 1 Pr.u.n.), nie ma przesłanek do uznania, iż brak odpowiedniej regulacji może być w rzeczywistości odczytywany jako istnienie luki prawnej w tym zakresie. Trudno zakładać, że ustawodawca – wprowadzając regulację ujętą w art. 295 ust. 1 Pr.u.n. w postępowaniu upadłościowym z możliwością zawarcia układu – stracił z pola widzenia ocenę skutków ujęcia wierzytelności na liście w postępowaniu upadłościowym o charakterze likwidacyjnym, co wskazuje na celowy zamiar ustawodawcy. Za taką oceną przemawia także inna sytuacja wierzycieli dysponujących tytułem wykonawczym w obu rodzajach tych postępowań upadłościowych; jeżeli ma ono charakter likwidacyjny, to wierzytelność stwierdzona tytułem wykonawczym nadal istnieje, lecz podlega zaspokojeniu w inny sposób, w ramach egzekucji uniwersalnej prowadzonej według przepisów prawa upadłościowego, prowadzenie bowiem postępowania upadłościowego stanowi przeszkodę do prowadzenia jednocześnie indywidualnej egzekucji sądowej. Ogłoszenie upadłości nie ma natomiast wpływu na istnienie i zakres wierzytelności stwierdzonej tytułem wykonawczym.

Odmienne sytuacja przedstawia się w postępowaniu upadłościowym z możliwością zawarcia układu, zawarcie bowiem układu wywołuje ten skutek, że wierzytelność istniejąca przed wszczęciem tego postępowania ulega odpowiedniej redukcji, a obowiązek jej zaspokojenia przez dłużnika wynika również z nowej podstawy (zawartego układu). Porównanie tej sytuacji do ogólnej regulacji kodeksu cywilnego dotyczącej wykonania zobowiązań wskazuje na podobieństwo do odnowienia, które powoduje wygaśnięcie dotychczasowego zobowiązania. Jest to z kolei podstawa do domagania się przez dłużnika pozbawienia wykonalności tytułu wykonawczego na podstawie art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. Można zatem zakładać, że ustawodawca, dostrzegając możliwość wszczynania przez dłużników tego rodzaju postępowań po zawarciu układu, uznał za celowe wprowadzenie regulacji szczególnej, przesądzającej utratę mocy obowiązującej tytułów wykonawczych wystawionych przeciwko dłużnikom z mocy prawa. Kierując się względami praktycznymi (uniknięcie potrzeby wszczynania postępowań sądowych w tym zakresie), uwzględnił jednocześnie potrzebę ochrony interesów dłużników wynikającą z faktu odmiennego ukształtowania zakresu ich obowiązków. Takie założenia nie mogły przemawiać natomiast za wprowadzeniem do przepisów regulujących postępowanie upadłościowe likwidacyjne podobnego przepisu jak art. 295 ust. 1 Pr.u.n., co przemawia przeciwko jego stosowaniu w drodze analogii w tym postępowaniu.

Z tych względów na pierwsze pytanie należało udzielić odpowiedzi przeczącej, w związku z czym aktualne stało się rozważenie drugiego zagadnienia. (...)

Zatwierdzona w postępowaniu upadłościowym lista wierzytelności stanowi tytuł egzekucyjny upoważniający wierzyciela do prowadzenia egzekucji, możliwość zatem powstania kolejnego tytułu wykonawczego stanowi zdarzenie stwarzające zagrożenie interesów dłużnika, jednakże – jak podkreślono – nie pozbawia go możliwości obrony przed niesumiennym zachowaniem wierzyciela. Nie stanowi również zdarzenia uzasadniającego pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności, nie mieści się bowiem w katalogu przesłanek uzasadniających takie żądanie, wymienionych wyczerpująco w art. 840 k.p.c. Sąd Okręgowy odwołał się do podstawy przewidzianej w art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. związanej ze zdarzeniami, które powodują, że zobowiązanie stwierdzone tytułem wykonawczym nie może być egzekwowane. Zdarzeniem, które uniemożliwia prowadzenie egzekucji jest

niewątpliwie przedawnienie roszczenia; jest to zdarzenie, które trwale uniemożliwia egzekwowanie zobowiązania stwierdzonego tytułem wykonawczym.

Nie jest natomiast takim zdarzeniem wejście przez wierzyciela w posiadanie kolejnego tytułu wykonawczego, w tym bowiem wypadku istnieje nadal możliwość egzekwowania wierzytelności stwierdzonej tytułem wykonawczym, a problem sprowadza się jedynie do ograniczenia możliwości korzystania przez wierzyciela z różnych tytułów wykonawczych znajdujących się w jego posiadaniu. Podobny problem powstaje w razie wydania wierzycielowi dalszych tytułów wykonawczych na podstawie art. 793 k.p.c. Powstanie kolejnego tytułu wykonawczego przeciwko dłużnikowi, w tym wypadku w wyniku zatwierdzenia listy wierzytelności w postępowaniu upadłościowym, nie stanowi zdarzenia o charakterze wyjątkowym. Powstanie kolejnego tytułu wykonawczego jest możliwe w wypadku bankowych tytułów egzekucyjnych i aktów notarialnych stanowiących tytuły egzekucyjne, gdy ich posiadacze wytoczą następnie powództwo przeciwko dłużnikowi, mimo posiadania już pozasądowego tytułu egzekucyjnego. Podobna sytuacja również po nadaniu klauzuli wykonalności na rzecz nabywcy wierzytelności (art. 788 k.p.c.) gdy wcześniej nadano ją już na rzecz zbywcy. W tym wypadku podstawą pozbawienia wykonalności nie może być powstanie drugiego tytułu wykonawczego, lecz oceniane w płaszczyźnie prawa materialnego zdarzenie w postaci przelewu wierzytelności.

Z tych względów należy przyjąć, że samo zatwierdzenie listy wierzytelności w postępowaniu upadłościowym nie stanowi zdarzenia uzasadniającego pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego wydanego przed wszczęciem postępowania upadłościowego, obejmującego tę samą wierzytelność. Dla pozbawienia wykonalności takiego tytułu wykonawczego może mieć natomiast znaczenie wynik postępowania upadłościowego; jeżeli w jego toku wierzytelność ujęta na liście została w całości lub w części zaspokojona, to w tym zakresie wcześniej powstały tytuł wykonawczy może być pozbawiony wykonalności ze względu na wygaśnięcie zobowiązania.

Z tych przyczyn podjęto uchwałę, jak wyżej.